

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De relatie tussen etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving: een onderzoek onder autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen in Nederland

Roet, W.J.; Mulder, C.H.

DOI

[10.5117/MEM2010.4.ROET](https://doi.org/10.5117/MEM2010.4.ROET)

Publication date

2010

Document Version

Final published version

Published in

Mens en Maatschappij

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Roet, W. J., & Mulder, C. H. (2010). De relatie tussen etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving: een onderzoek onder autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen in Nederland. *Mens en Maatschappij*, 85(4), 333-335. <https://doi.org/10.5117/MEM2010.4.ROET>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the Library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

De relatie tussen etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving

Een onderzoek onder autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen in Nederland

Wence J. Roet & Clara H. Mulder¹

Summary

The relationship between ethnicity and residential satisfaction. A study among Dutch, Surinamese, Turks and Moroccans in the Netherlands

Using data from the Netherlands Housing Survey 2006 (WoON) and neighborhood data from Statistics Netherlands, we investigate the relationship between individual ethnicity and ethnic neighborhood composition on the one hand, and satisfaction with the residential environment on the other, among the four largest ethnic categories in the Netherlands. We set three theoretical approaches next to each other and derive hypotheses from each. The class approach states that ethnic differences in residential satisfaction are caused by differences in socio-economic status. The race approach states that these differences are caused by discrimination. The culture approach states that there are cultural differences in residential preferences, leading to differences between ethnic groups in the way in which ethnic neighborhood composition affects residential satisfaction. We find that those of Dutch origin are the most satisfied with the neighborhood, and Turks and Moroccans the least. These differences in satisfaction largely disappear after controlling for socio-economic status. This result is in line with the class approach, and in contrast with the race approach. In line with the culture approach, the ethnic composition of the neighborhood plays a role in residential satisfaction. Native Dutch in particular seem to prefer living in residential environments with few non-western immigrants.

1. Inleiding

De woonomgeving speelt ook vandaag de dag nog altijd een belangrijke rol: mensen zijn betrokken bij hun woonomgeving en identificeren

zich ermee (Musterd & Ostendorf, 2003; Fleury-Bahi, Félonneau & Marchand, 2008). Ze spenderen een groot deel van hun tijd aan activiteiten in en rond de woning. De woonomgeving vormt bovendien een belangrijk deel van de sociale identiteit van mensen: *'We are, increasingly, where we live'* (Forrest, 2004, p. 137). Eigenschappen van en tevredenheid met de woning en woonomgeving worden samen dan ook vaak gezien als belangrijke componenten van iemands kwaliteit van leven (Fernandez & Kulik, 1981; Vera-Toscano & Ateca-Amestoy, 2008). De mate waarin men in staat is woonomgevingsvoorkeuren te realiseren bepaalt in belangrijke mate de tevredenheid met de woonomgeving (Amerigo & Aragones, 1997; Galster, 1987; Lu, 1999; Vera-Toscano & Ateca-Amestoy, 2008).

Etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving zijn naar verwachting met elkaar verweven. Het behoren tot een bepaalde etnische groep beïnvloedt mogelijk de mate waarin men in staat is omgevingsvoorkeuren te realiseren. Sociaal-economische verschillen en discriminatie bij het verhuren van woningen en het verstrekken van hypotheeklen zijn twee mogelijke verklaringen voor verschillen in tevredenheid tussen etnische groepen. Een derde mogelijke verklaring voor zulke verschillen betreft specifieke culturele woonvoorkeuren die, gegeven een bepaald markt-aanbod van woningtypes en woonmilieus, al dan niet kunnen worden gerealiseerd. In dit verband toonde Lu (1999) aan dat in de Verenigde Staten (met betrekking tot ras) blanken hun buurt vaker minstens een zeven als rapportcijfer geven dan zwarten. Voor Nederland merkten Permentier en Bolt (2006) op dat het percentage mensen dat ontevreden is met de woonomgeving onder de vier grootste allochtone etnische groepen twee tot drie keer groter is dan onder autochtonen.

Naast etniciteit op individueel niveau zou ook de etnische omgevings-samenstelling (de bevolingssamenstelling naar etniciteit in de directe leefomgeving) een rol kunnen spelen bij tevredenheid met de woonomgeving. In buitenlandse studies zijn hiervoor verschillende keren aanwijzingen gevonden (Amerigo & Aragones, 1997; Galster, 1987; Lu, 1999; Vera-Toscano & Ateca-Amestoy, 2008). Het is goed mogelijk dat ontevredenheid met de etnische omgevings-samenstelling een rol speelt in de zogenaamde 'witte vlucht' van autochtonen naar suburbane woongebieden. Maar het kan ook zijn dat de selectieve suburbanisatie van autochtonen slechts een gevolg is van hun betere sociaal-economische positie. Dit zou kunnen blijken uit het feit dat Surinamers de laatste jaren ook zijn gaan deelnemen aan de suburbanisatie. Het vertrek uit de stad door Surinamers is al wel aangeduid met de term 'zwarte vlucht' (Burgers & Van der Lugt, 2005; De Groot, 2004).

Hoewel voorkeuren voor omgevings-samenstellingen onder de verschillende etnische groepen redelijk uitvoerig zijn onderzocht (De Groot, 2004; Van der Zwaard, 2005; Van der Laan Bouma-Doff, 2007; Bolt, Van

Kempen & Van Ham, 2008), geldt dit allerm minst voor de tevredenheid hiermee. Uitzondering is de opgemerkte samenhang – zij het slechts bivariaat vastgesteld – die in de richting wijst van meer tevredenheid met de woonomgeving onder autochtonen dan onder allochtonen (Permentier & Bolt, 2006). Dat het verband tussen etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving nauwelijks is onderzocht, is vreemd gezien de hevige politieke en wetenschappelijke debatten over het ontstaan van en de ontwikkelingen in etnische en sociaal-economische segregatie. Niet onderzoek naar voorkeuren, maar onderzoek naar de waardering van de huidige woonsituatie lijkt de manier om een constructieve bijdrage aan deze debatten te kunnen leveren. Alleen in de VS heeft enig onderzoek naar de tevredenheid met de buurtsamenstelling plaatsgevonden. Het betrof vaker de raciale dan etnische samenstelling en soms percepties van sociale afstanden tussen buurtbewoners in plaats van gegevens over tevredenheid. Galster en Hesser (1981) toonden in Wooster (Ohio) aan dat een groter percentage huishoudens met dezelfde raciale achtergrond als de respondent tot meer tevredenheid met de buurt leidt bij de respondent.

Gezien het bovenstaande zijn er genoeg redenen om onderzoek te doen naar de precieze rol die etniciteit speelt in tevredenheid met de woonomgeving. Wij zoeken in dit artikel een antwoord op de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre hangen etniciteit en etnische omgevingsamenstelling samen met tevredenheid met de woonomgeving onder autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen in Nederland?*

Om deze vraag te beantwoorden hebben we ordinale logistische regressies uitgevoerd op gegevens afkomstig uit het WoonOnderzoek Nederland 2006 en de Wijk- en Buurtkaart 2006 van het CBS. Etniciteit is in WoON 2006 vastgesteld met behulp van de standaarddefinitie die verwijst naar het geboorteland van de ouders. De allochtone groepen omvatten dus leden van zowel de eerste als de tweede generatie. De beperking tot de vier grootste etnische groepen (inclusief de autochtonen) heeft te maken met de steekproefomvang van WoON 2006. De in omvang vijfde etnische groep in Nederland – de Antillianen – blijkt in te kleine aantallen vertegenwoordigd te zijn in WoON 2006 om tot betrouwbare uitspraken te komen.

We proberen met het onderzoek een bijdrage te leveren aan het debat tussen aanhangers van de sociaal-structurele benadering, de etnische-stratificatiebenadering en de etnisch-culturele benadering (het *class*-, *race*- en *culture*debat). In dit wetenschappelijke debat wordt beargumenteerd of en in welke mate sociaal-economische verschillen, raciale/etnische discriminatie en culturele/etnische verschillen verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor sociale verschijnselen, in dit geval tevredenheid met de woonomgeving. Helaas kan met de gebruikte gegevens

geen scherp onderscheid worden gemaakt tussen verklaringen uit de etnische-stratificatiebenadering en de etnisch-culturele benadering. Een onderscheid tussen deze verklaringen en die uit de sociaal-structurele benadering valt beter te maken.

2. Theoretisch kader

Etnische verschillen in gedragingen, welvaart en mogelijkheden worden vaak verklaard vanuit sociaal-economische verschillen, discriminatie en culturele verschillen. De drie verklaringen worden met verschillende namen aangeduid. De bekendste, die ook vaak in de Nederlandstalige literatuur worden gebruikt, zijn *class*, *race*, *culture* (Permentier & Bolt, 2006). Daarnaast worden gebruikt *spatial assimilation*, *place stratification*, *ethnic enclave* (Schaake, Burgers & Mulder, 2010) en ook sociaal-structurele benadering, etnische-stratificatiebenadering en etnisch-culturele benadering (Permentier & Bolt, 2006). Staan in de sociaal-structurele en etnische-stratificatiebenadering vooral mogelijkheden en beperkingen centraal, de etnisch-culturele benadering benadrukt vooral de specifieke woonvoorkeuren. We zetten de drie benaderingen naast elkaar en leiden uit elk van de drie verwachtingen af in het geval de benadering juist zou zijn.

2.1 De sociaal-structurele benadering

In de sociaal-structurele benadering worden verschillen in woonomstandigheden en tevredenheid met de woonomgeving gezien als het gevolg van verschillen in sociaal-economische positie. De theoretische redenering achter de benadering komt erop neer dat de mate van tevredenheid direct voortkomt uit de mate waarin woonwensen kunnen worden gerealiseerd. De realisatiemogelijkheden worden op hun beurt bepaald door de hulpbronnen die voortkomen uit de sociaal-economische positie. Hiermee wordt niet beweerd dat er helemaal geen etnische verschillen in woonvoorkeuren zijn, maar wel dat die verschillen niet doorslaggevend zijn in het bepalen van woonsituaties en woontevredenheid.

Van Ours en Veenman (1999) benadrukken dat verschillen in economisch, sociaal en cultureel kapitaal verantwoordelijk zijn voor de variatie in sociaal-economische verworvenheden en woonsituaties onder allochtone etnische groepen in Nederland. Zij hebben vooral een minder gunstige arbeidsmarktpositie dan autochtone Nederlanders door verschillen in opleidingsniveau en taalvaardigheid. Binnen de grote allochtone etnische groepen hebben Turken en Marokkanen een ongunstigere arbeidsmarktpositie dan Surinamers. Het netto besteedbare inkomen per lid van het huishouden reflecteert deze verschillende arbeids-

marktposities (Van Ours & Veenman, 1999). Ook het menselijk kapitaal (bestaand uit kennis en vaardigheden die de arbeidsproductiviteit vergroten, in belangrijke mate bepaald door het opleidingsniveau) varieert per culturele groep (Burgers & Musterd, 2002). Inkomensverschillen en verschillen in menselijk kapitaal vormen in de sociaal-structurele benadering de motor voor verschillen in woonsituaties. Inkomen is direct van invloed op de mate waarin mensen hun woonvoorkeuren kunnen realiseren, doordat het bepaalt welke woonlasten ze zich kunnen veroorloven en daarmee welk deel van de woningmarkt binnen bereik is. Menselijk kapitaal speelt daarnaast een rol, doordat het de positie op de arbeidsmarkt en het inkomenspotentieel op de langere termijn beïnvloedt, en daarmee de mogelijkheden om bijvoorbeeld een hypotheek af te sluiten.

In lijn met de sociaal-structurele benadering is in verschillende onderzoeken naar tevredenheid met de woonomgeving geconcludeerd dat inkomen en opleidingsniveau hierin een significante rol spelen. Huishoudens met een hoger besteedbaar inkomen zijn tevredener dan huishoudens met een lager besteedbaar inkomen, wanneer rekening wordt gehouden met de invloed van andere kenmerken (Davis & Fine-Davis, 1981; Allen, Bentler & Gutek, 1985; Lu, 1999). De uitkomsten voor opleidingsniveau zijn minder eenduidig. In de meeste studies hangt het opleidingsniveau positief samen met tevredenheid: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de tevredenheid (Allen e.a., 1985; Davis & Fine-Davis, 1981; Lu, 1999). In een enkele studie hangt het opleidingsniveau juist negatief samen met tevredenheid, zij het niet significant (Basolo & Strong, 2002).

Als de sociaal-structurele benadering juist zou zijn, dan moeten etnische verschillen in (tevredenheid met) woonsituaties kunnen worden verklaard door verschillen in sociaal-economische kenmerken. Op basis van de sociaal-structurele benadering verwachten we dus dat eventuele etnische verschillen in tevredenheid met de woonomgeving wegvallen na controle voor sociaal-economische positie. Daarnaast verwachten we uiteraard een positief effect van sociaal-economische positie op tevredenheid met de woonomgeving.

2.2 De etnische-stratificatiebenadering

In de etnische-stratificatiebenadering worden etnische verschillen in woonomstandigheden en tevredenheid met de woonomgeving voornamelijk gezien als het gevolg van discriminatie. Deze belemmert de keuzemogelijkheden op de woningmarkt en beïnvloedt de tevredenheid dus negatief.

In Nederland lijkt weinig sprake te zijn van etnische discriminatie op de woningmarkt (Aalbers, 2005; 2007). De rol van etnische discriminatie

en *redlining* ('geografische discriminatie') is volgens Aalbers in Nederland geringer dan in het Verenigd Koninkrijk of de Verenigde Staten. Met *redlining* wordt bedoeld het expliciet aanwijzen (letterlijk: 'met een rode lijn omtrekken') van buurten waar hypothecaire kredietverstrekking te riskant wordt gevonden, soms onder andere op basis van de etnische samenstelling van die buurten. Het gevolg is dat huishoudens en potentiële kopers in deze gebieden worden gediscrimineerd, zelfs als zij voldoende inkomen hebben om voor een hypotheek in aanmerking te komen. Er zijn wel aanwijzingen gevonden voor het bestaan van *redlining* praktijken in Nederland, maar in Rotterdam en vermoedelijk ook in andere gemeenten verdwenen die praktijken nadat de gemeente zich had aangesloten bij de Nationale Hypotheek Garantie (Aalbers, 2005).

Toch is het niet uitgesloten dat hypotheekbanken autochtonen soms gemakkelijker een lening verstrekken dan allochtonen, bijvoorbeeld door hun eerder het voordeel van de twijfel te geven als ze niet helemaal aan de financiële voorwaarden voldoen. Ook op de huurmarkt zou discriminatie kunnen voorkomen. Zo'n twintig jaar geleden vonden Heyning en Te Molder (1987) hier aanwijzingen voor. Sindsdien is voor zover wij weten geen onderzoek verricht naar discriminatie op de huurmarkt.

Discriminatie is in onze data niet rechtstreeks gemeten. De verwachting als de etnische-stratificatiebenadering juist is, is daarom dat er nog steeds etnische verschillen in tevredenheid met de woonomgeving gevonden worden wanneer wordt gecontroleerd voor sociaal-economische verschillen en de omgevingssamenstelling. Het is echter niet zeker dat die echt voortkomen uit discriminatie. Het kan ook zijn dat allochtonen Nederlandse woonomgevingen minder waarderen dan autochtonen.

2.3 De etnisch-culturele benadering

In de etnisch-culturele benadering worden verschillen in woonomstandigheden en tevredenheid met de woonomgeving gezien als op zijn minst gedeeltelijk het gevolg van verschillen in nagestreefde woonvoorkeuren. Woonvoorkeuren verschillen volgens de theoretische redenering achter deze culturele benaderwijze per etnische/culturele groep. Mensen zouden graag in een omgeving willen wonen waar veel mensen wonen van de eigen etnische groep. Een dergelijke omgeving leidt tot meer thuisgevoelens, biedt veel mogelijkheden voor sociale contacten en wederzijdse hulp, en herbergt etnisch-specifieke voorzieningen, zoals winkels, kerken of moskeeën en restaurants (Van der Zwaard, 2005; Permentier & Bolt, 2006).

In overeenstemming met de etnisch-culturele benadering hebben

veel onderzoekers aangetoond dat raciale of culturele voorkeuren een belangrijke rol spelen bij het verhuisgedrag van verschillende etnische groepen (Clark, 1991; De Groot, 2004; Van der Zwaard, 2005; Van der Laan Bouma-Doff, 2007; Bolt e.a., 2008). Wanneer het blikveld tot Nederland wordt beperkt, kan worden gezegd dat autochtonen een stevige voorkeur voor autochtone buurten vertonen (Van der Laan Bouma-Doff, 2007; Bolt e.a., 2008). De voorkeur van etnische minderheden lijkt meer gedifferentieerd. De voorkeur voor burens van de eigen groep wordt onder de vier grootste etnische groepen vijf tot tien keer minder vaak uitgesproken dan door autochtonen. Ook prefereert men vaker Nederlandse burens dan burens van de eigen groep (Van der Laan Bouma-Doff, 2007). Zowel allochtonen als autochtonen wonen liever niet in een omgeving met te veel allochtonen. Bij allochtonen ligt de grens van 'te veel' echter veel hoger dan bij autochtonen (Dekker & Bolt, 2005). Om te voorkomen dat men zich te geïsoleerd voelt, prefereren allochtonen een wat meer gemengde omgeving, waar ze in het dagelijks leven ook worden omringd door enkele etnische groepsgenoten (Van der Zwaard, 2005).

Gezien de voorkeur voor het wonen in een autochtone wijk onder autochtone Nederlanders (Van der Laan Bouma-Doff, 2007; Bolt e.a., 2008) valt te verwachten dat bij hen de tevredenheid afneemt naarmate het percentage niet-westerse allochtonen in de woonomgeving groter is. Wegens het geringe aantal allochtonen dat expliciet de voorkeur geeft aan zelfsegregatie geldt dit naar verwachting in mindere mate ook voor allochtonen. Een (te) gering percentage etnische groepsgenoten kan bij hen mogelijk aanleiding vormen voor gevoelens van ongemak en minder tevredenheid met de omgeving. Het lijkt een aannemelijke verwachting dat allochtonen in Nederland minder tevreden zijn wanneer er heel weinig (Van der Zwaard, 2005) of heel veel (Van Ham & Feijten, 2008) groepsgenoten in hun omgeving wonen. Ook zal de tevredenheid onder een bepaalde etnische groep waarschijnlijk minder zijn wanneer, gegeven het percentage van een specifieke allochtone groep, de gepercipieerde sociaal-culturele afstand tussen die groep en de eigen groep groter is. Gepercipieerde sociaal-culturele afstanden komen voort uit verschillen in manieren, eetgewoonten, taalgebruik, vrijetijdsbesteding en culturele smaak (Wilterdink, 2003). Autochtone Nederlanders zullen een grotere afstand ervaren tot Turken en Marokkanen dan tot Surinamers, en daarom minder ontevreden zijn met Surinamers in de woonomgeving dan met eenzelfde percentage Turken of Marokkanen. Marokkanen en Turken zullen mogelijk minder tevreden zijn met Surinamers, die zelden moslim zijn, dan met eenzelfde percentage Turken respectievelijk Marokkanen in hun woonomgeving.

Op grond van de etnisch-culturele benadering verwachten we verschillen tussen etnische groepen in de invloed van de etnische omge-

vingssamenstelling op tevredenheid met de woonomgeving, volgens de hierboven beschreven patronen. Toch moeten we hier voorzichtigheid betrachten. Een complicatie is dat verschillen in woonvoorkeuren niet per se leiden tot verschillen in tevredenheid: als ieders voorkeuren volledig zijn gerealiseerd, kunnen geen verschillen in tevredenheid worden verwacht. Dit is een onwaarschijnlijke situatie, maar de realisatiemogelijkheden kunnen verschillen tussen etnische groepen door discriminatie. Onze data bieden helaas geen mogelijkheden om verschillen in voorkeuren met zekerheid te onderscheiden van verschillen ontstaan door etnische discriminatie.

2.4 Andere factoren die de tevredenheid met de woonomgeving beïnvloeden

Onderzoek naar de invloed van geslacht op tevredenheid met de woonomgeving wijst in de richting van meer tevredenheid bij vrouwen (Adams, 1992, voor de regio Detroit), al is het verschil niet groot. Een hogere leeftijd brengt duidelijk meer tevredenheid met zich mee (Lu, 1999; Parkes, Kearns & Atkinson, 2002; Chapman & Lombard, 2006; Adams, 1992).

De samenstelling van het huishouden is eveneens vaak als belangrijke factor naar voren gekomen. Lu (1999) toonde aan dat alleenstaanden en ouders uit éénoudergezinnen significant minder vaak erg tevreden zijn dan getrouwde paren met kind(eren). Parkes en anderen (2002) concludeerden dat men in huishoudens met afhankelijke kinderen significant meer tevreden is dan in andere huishoudens.

Chapman en Lombard (2006) concluderen voor de VS dat bewoners van centrum-stedelijke gebieden minder tevreden zijn dan bewoners van niet-centrum-stedelijke gebieden. Volgens Lu (1999) geldt dit ook voor suburbane woonmilieus in vergelijking met niet-urbane milieus.

Om scherp te kunnen toetsen of het echt de etnische omgevingsamenstelling is die de tevredenheid beïnvloedt, en niet andere kenmerken van de woonomgeving, is het van belang rekening te houden met de kwaliteit van de woonomgeving. Een eerste indicator daarvoor is het woonmilieu: groen of minder groen, centraal of minder centraal. Een tweede goede indicator is de waarde van de woningen in de omgeving. Galster en Hesser (1981) hebben laten zien dat in de staat Ohio in de VS de gemiddelde koopwoningwaarde in de buurt positief samenhangt met buurttevredenheid. Een andere handzame indicator voor de kwaliteit van de woonomgeving is of het een gebied betreft dat deel uitmaakt van de 56-wijkenaanpak. Voormalig minister Kamp (VROM) constateerde in 2003 dat de aanpak van de stedelijke vernieuwing niet voorspoedig verliep. Voor het ministerie was deze constatering voldoende aanleiding om aanvullende maatregelen in werking te zetten om de voortgang van

de stedelijke vernieuwing te stimuleren: de 56-wijkenaanpak (KEI, 2010). De 56-wijkenaanpak is onderdeel van het actieprogramma herstructurering en tracht een oplossing te bieden voor zaken die als probleem worden beschouwd: eenzijdige woningvoorraad van slechte kwaliteit met segregatie tot gevolg, slecht(er wordend) voorzieningenniveau, ervaren onveiligheid in de wijk, (toekomstige) vergrijzing, hoge werkloosheid en allochtonenproblematiek (VROM, 2006).

3. Data en methode

3.1 WoON 2006 en Buurtkaart 2006

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van het WoonOnderzoek Nederland (WoON) 2006. Voor WoON 2006 is een aselechte steekproef getrokken uit de Gemeentelijke Basisadministratie aangevuld met extra steekproeven in een groot aantal Nederlandse gemeenten. Bij de trekking is gebruikgemaakt van aangepaste trekkingskansen die ervoor moesten zorgen dat het aantal respondenten proportioneel was aan het aantal huishoudens in Nederland (in plaats van aan het aantal personen). Verder is bij de trekking al bij voorbaat rekening gehouden met te verwachten selectieve nonrespons (Hooft van Huijsdijnen, Van Til, Verhoog, Gopal, Ferment & Van Galen, 2007). De bruto steekproef bedroeg 113.837 personen. Onder hen zijn 64.005 (56%) bruikbare enquêtes afgenomen. Er is gebruikgemaakt van het standaard-analysebestand, waarin door item-nonrespons ontbrekende waarden zijn geïmputeerd met de Random-Hotdeck-methode (Hooft van Huijsdijnen e.a., 2007). Dit zal niet tot ernstige onderschattingen van de standaardfouten hebben geleid, omdat de item-nonrespons (beschreven in Hooft van Huijsdijnen e.a., 2007) op de door ons gebruikte variabelen gering is (op de afhankelijke variabele 0,1 procent, ook op de meeste andere variabelen niet meer dan 0,5 procent). Informatie over inkomen, een variabele die normaal gesproken gevoelig is voor item-nonrespons, is verkregen uit gegevens van de Belastingdienst in plaats van uit informatie van de respondenten.

Van de 64.005 respondenten in WoON 2006 zijn alleen de gegevens gebruikt van de Nederlandse, Marokkaanse, Turkse en Surinaamse respondenten (56.295). Respondenten die niet als hoofd van het huishouden of diens partner konden worden aangemerkt, zijn buiten het onderzoek gelaten. Ook de 284 onderhuurders zijn buiten beschouwing gelaten. Uiteindelijk zijn 48.952 respondenten in het onderzoek betrokken. De grootste groep wordt gevormd door de autochtonen (94,2%), gevolgd door de Surinamers (2,1%), Turken (2,1%) en Marokkanen (1,6%).

Naast WoON 2006 is gebruikgemaakt van omgevingsvariabelen uit de Wijk- en Buurtkaart 2006 (vanaf hier: Buurtkaart) van het CBS. De Buurt-

kaart bevat de digitale geometrie van de grenzen van buurten, wijken en gemeenten waaraan kerncijfers van buurten en geaggregeerde kerncijfers van wijken en gemeenten zijn toegevoegd (CBS, 2006). De gegevens uit de Buurtkaart zijn via de vierpositie-postcode gekoppeld aan de respondenten in WoON 2006.

3.2 Variabelen

De afhankelijke variabele ‘tevredenheid met de woonomgeving’ is gemeten via de vraag: ‘Hoe tevreden bent u met uw huidige woonomgeving?’ De oorspronkelijke antwoordcategorieën waren ‘1 zeer tevreden, 2 tevreden, 3 niet tevreden maar ook niet ontevreden, 4 ontevreden, 5 zeer ontevreden’. Categorieën 4 en 5 zijn samengevoegd wegens geringe aantallen. De variabele is omgeschaald, zodat hogere waarden staan voor een grotere tevredenheid.

De belangrijkste onafhankelijke variabele ‘etniciteit’ is gemeten aan de hand van de standaarddefinitie van het CBS. Hierbij behoort men tot een bepaalde niet-Nederlandse categorie wanneer ten minste één van de ouders in het buitenland is geboren. Als beide ouders in Nederland zijn geboren, dan behoort de respondent tot de categorie autochtonen. De etnische groepen die in te kleine aantallen in WoON 2006 voorkomen, zijn buiten het onderzoek gelaten. Een andere oplossing voor het aantalprobleem zou zijn het samenvoegen van categorieën, bijvoorbeeld in ‘overig niet-westers’ en ‘westers’. Deze oplossing vinden wij niet juist, omdat het ons theoretisch gezien gaat om een eventuele voorkeur voor het wonen met de eigen groep, terwijl die eigen groep bij overig niet-westerse allochtonen niet kan worden onderscheiden. De etnische omgevingsamenstelling is gemeten met de percentages Surinamers, Turken, Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen in het vierpositie-postcodegebied. De percentages zijn zo gecategoriseerd dat de categorieën staan voor weinig allochtonen (tot 2%; de meeste wijken), middelmatig aandeel allochtonen (2-8%) en voor Nederlandse begrippen veel allochtonen (meer dan 8%). Er was geen sprake van multicollineariteit tussen deze variabelen. Van 87 postcodegebieden was het percentage Marokkanen, Turken, Surinamers en overig niet-westerse allochtonen niet bekend (818 respondenten). Dit is opgelost door aan deze gebieden het gemiddelde van twee naastgelegen gebieden toe te kennen. In het uitzonderlijke geval dat dit van één of beide naastgelegen postcodegebied(en) ook onbekend was, is het daarnaast gelegen gebied aangewend.

De sociaal-economische positie van de respondent is gemeten met het hoogst voltooide opleidingsniveau en het huishoudensinkomen. De categorie-indelingen zijn te vinden in bijlage 1. De verdeling van de sociaal-economische variabelen verschilde sterk naar etnische categorie:

de laagste opleidingsniveaus kwamen nauwelijks voor bij autochtonen, de hoogste inkomens nauwelijks bij allochtonen. Bij gebruik van continue variabelen of smalle categorieën zou dit leiden tot het probleem dat de effecten van de sociaal-economische variabelen en die van etniciteit moeilijk van elkaar te onderscheiden zouden zijn. Dit probleem is opgelost door de categorieën van de sociaal-economische variabelen zo breed te houden dat bij alle etnische categorieën voldoende grote aantallen voorkwamen in elke categorie van de sociaal-economische variabelen. Dit betekent echter wel dat niet volledig kan worden gecontroleerd voor sociaal-economische status. Bij de variabele opleidingsniveau bestond de moeilijk te duiden antwoordcategorie 'anders opgeleid'. Omdat de kleine groep van 117 anders opgeleiden qua inkomen tamelijk sterk lijkt op respondenten die als hoogst voltooide opleiding het lager onderwijs of het lbo hebben opgegeven, is ze bij deze categorie ondergebracht.

De controlevariabelen op individueel niveau zijn geslacht, leeftijd en huishoudenssamenstelling. De omgevingskenmerken waarvoor wordt gecontroleerd zijn het woonmilieu volgens de gangbare VROM-indeling (landelijk/centrum-dorps, groen-stedelijk, buiten centrum, centrum-stedelijk), de gemiddelde WOZ-waarde in het vierpositie-postcodegebied en al dan niet wonend in een prioriteitswijk. Van 560 postcodegebieden ontbrak de gemiddelde WOZ-waarde (4.536 respondenten). Dit probleem is op dezelfde wijze opgelost als het probleem van ontbrekende waarden bij het percentage allochtonen. Bijlage 1 geeft een beschrijving van de gebruikte variabelen.

3.3 Methode

Via een kruistabel is de samenhang onderzocht tussen etniciteit en tevredenheid met de woonomgeving. Daarnaast zijn ordinale logistische regressieanalyses uitgevoerd, zowel voor alle respondenten als uitgesplitst naar de vier etnische groepen. De parameters hebben betrekking op de geschatte kans om tevredener te zijn dan de minst tevreden categorie dan wel de ondergelegen categorie, en kunnen worden gelezen als die van een gewone logistische regressie. De drempelwaarden geven de geschatte afstand aan tussen de categorieën van de afhankelijke variabele. Terwijl die afstanden in lineaire regressie gelijk worden verondersteld, kan met ordinale regressie bijvoorbeeld worden geschat dat 'zeer tevreden' en 'tevreden' dichter bij elkaar liggen dan 'tevreden' en 'niet tevreden, niet ontevreden'. De standaardfouten van de omgevingsvariabelen zijn gecorrigeerd voor de clustering van respondenten binnen postcodegebieden (zie Huber, 1967).

Het model voor alle respondenten wordt in stappen getoond. Model 1 bevat alleen de variabelen voor individuele etniciteit en etnische omge-

vingssamenstelling. Model 2 bevat daarnaast de controlevariabelen. In model 3 zijn ook de variabelen voor sociaal-economische positie opgenomen, zodat kan worden nagegaan in hoeverre een eventueel effect van etniciteit wordt verklaard door sociaal-economische positie.

Met behulp van de T-toets voor ongelijke steekproefgroottes en ongelijke varianties is nagegaan of de gevonden effecten van de variabelen opleiding, inkomen en etnische omgevingsamenstelling significant verschillen tussen de vier etnische groepen.

4. Analyse en resultaten

Van de 48.952 respondenten is veruit het grootste deel tevreden of zeer tevreden met de woonomgeving (85%). 8 procent is niet tevreden, maar ook niet ontevreden, terwijl slechts 7 procent van de respondenten ontevreden of zeer ontevreden is (tabel 1). Er is sprake van een zwakke, maar duidelijk waarneembare significante samenhang tussen etniciteit en tevredenheid. Autochtone Nederlanders zijn het vaakst zeer tevreden (35,9%), gevolgd door Surinamers (24,7%), Turken (18,9%) en Marokkanen (17,9%). Kijkt men naar ontevredenheid, dan blijkt het grootste aandeel zich te bevinden onder Turken, gevolgd door Marokkanen, Surinamers en autochtonen. De antwoorden van Surinamers zitten tussen die van autochtonen enerzijds en Turken en Marokkanen anderzijds, maar liggen dichterbij die van Turken en Marokkanen dan die van autochtonen (tabel 1).

Tabel 1 *Tevredenheid met de huidige woonomgeving naar etniciteit (horizontaal gepercenteerd)*

	Hoe tevreden bent u met uw huidige woonomgeving?				totaal (N = 100%)
	zeer tevreden	tevreden	niet tevreden, niet ontevreden	ontevreden of zeer ontevreden	
Autochtonen	35,9	49,8	8,0	6,3	46.127
Surinamers	24,7	51,5	11,8	12,1	1.028
Turken	18,9	54,4	10,3	16,4	1.009
Marokkanen	17,9	59,0	10,3	12,8	788
Totaal	35,0	50,1	8,2	6,7	48.952
Cramer's V	0,056				
Significantie	0,000				

Bron: WoonOnderzoek Nederland, 2006 (N = 48.952)

4.1 Analyses voor alle respondenten

Tabel 2 toont de uitkomsten van de ordinale logistische regressieanalyse van tevredenheid met de woonomgeving voor alle respondenten teza-

Tabel 2 Ordinale logistische regressieanalyse van tevredenheid met de woonomgeving, alle respondenten

	Model 1	Model 2	Model 3
Etniciteit (ref. autochtonen)			
Surinaams	-0,01	0,07	0,10
Turks	-0,30***	-0,23***	-0,13**
Marokkaans	-0,21***	-0,14**	-0,02
Opleiding (ref. lager onderwijs/lbo/anders)			
Mavo/mulo/vmbo/havo/vwo/mbo			0,06***
Hbo/Universiteit			0,14***
Huishoudensinkomen (ref. beneden modaal)			
1–2 keer modaal			0,18***
> 2 keer modaal			0,33***
Geslacht: vrouw		0,01	0,03
Leeftijd (ref. 18–34)			
35–44		0,07**	0,06**
45–64		0,19***	0,19***
65+		0,38***	0,49***
Huishoudenssamenstelling (ref. paar met kind(eren))			
Eenoudergezin		-0,45***	-0,31***
Paar zonder kind		-0,04*	0,00
Eenpersoonshuishouden		-0,21***	-0,06**
Niet-gezinshuishouden		-0,20***	-0,02
Percentage Surinamers pc-4 (ref. 0–2)			
2–8	-0,14***	-0,08**	-0,10***
> 8	-0,26***	-0,29***	-0,30***
Percentage Turken pc-4 (ref. 0–2)			
2–8	-0,27***	-0,16***	-0,15***
> 8	-0,42***	-0,27***	-0,25***
Percentage Marokkanen pc-4 (ref. 0–2)			
2–8	-0,27***	-0,19***	-0,19***
> 8	-0,55***	-0,41***	-0,40***
Percentage overig niet-westerse allochtonen pc-4	-0,04***	-0,02***	-0,02***
Woonmilieu (ref. centrum-dorps of landelijk)			
Groen-stedelijk		0,03	-0,00
Buiten-centrum		-0,11***	-0,14***
Centrum-stedelijk		0,06	0,03
Gemiddelde WOZ-waarde pc-4 in €10.000		0,02***	0,02***
Woont in prioriteitswijk: ja		-0,20***	-0,19***
Drempelwaarden			
(Zeer) ontevreden – niet tevreden, niet ontevreden	-3,15	-2,58	-2,34
Niet tevreden, niet ontevreden – tevreden	-2,23	-1,66	-1,42
Tevreden – zeer tevreden	0,24	0,84	1,09
N	48.952	48.952	48.952
Log pseudo likelihood	-52.504,67	-52.125,84	-52.023,61
Wald Chi ² (df)	1.174,12 (10)	1.775,47 (23)	1.950,71 (27)
Significantie	0,000	0,000	0,000
Pseudo R ²	0,025	0,032	0,034

* = p < 0,10   ** = p < 0,05   *** = p < 0,01

Bron: WoonOnderzoek Nederland, 2006 en Buurtkaart, 2006

men. Dat de onafhankelijke variabelen de tevredenheid maar beperkt verklaren is te zien aan de lage pseudo- R^2 van rond 0,03.

In de modellen zonder opleidingsniveau en inkomen is een duidelijk effect te zien van etniciteit. Vooral Turken, maar ook Marokkanen, zijn duidelijk minder tevreden dan autochtonen. Voor Surinamers geldt dit niet. Na controle voor opleidingsniveau en inkomen is het effect van etniciteit aanzienlijk kleiner geworden, voor Marokkanen is het vrijwel nul en niet significant. Dit is in overeenstemming met de sociaal-structurele benadering. Alleen Turken scoren qua tevredenheid significant anders dan autochtonen: ze zijn minder tevreden. De geringere tevredenheid onder Turken, na controle voor de andere onafhankelijke variabelen, zou er op kunnen duiden dat er sprake is van discriminatie. Maar het is niet gemakkelijk in te zien waarom Turken wel zouden worden gediscrimineerd op de woningmarkt en Marokkanen niet. Zoals verwacht hangen een hoger opleidingsniveau en een hoger huishoudensinkomen samen met meer tevredenheid.

Een groter percentage Surinamers, Turken, Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen in het postcodegebied hangt samen met minder tevredenheid met de woonomgeving. Dit effect is aanzienlijk kleiner, maar is nog steeds zichtbaar, in het model met de controlevariabelen. Een extra model (niet getoond), met alleen de variabelen voor individuele etniciteit en etnische omgevingsamenstelling en controlevariabelen die betrekking hadden op de woonomgeving (woonmilieu, gemiddelde WOZ-waarde en al dan niet wonend in prioriteitswijk), liet zien dat het vooral de omgevingsvariabelen zijn die het effect van de etnische omgevingsamenstelling kleiner doen worden. Het lijkt er dus op dat het effect van etnische omgevingsamenstelling voor een deel wordt veroorzaakt door de lagere kwaliteit van de woningvoorraad in wijken met veel allochtonen. In het eindmodel, waarin ook de variabelen voor de sociaal-economische positie zijn opgenomen, is het effect van etnische omgevingsamenstelling niet verder verkleind. De grote rol van de etnische omgevingsamenstelling en de hierboven genoemde kleine rol van individuele etniciteit lijken meer in overeenstemming te zijn met de etnisch-culturele benadering dan met de etnische-stratificatiebenadering.

Mannen verschillen niet significant van vrouwen in tevredenheid. Er is wel een verband tussen leeftijd en tevredenheid, overeenkomend met eerder onderzoek: ouderen zijn meer tevreden. Alleenstaanden en ouders uit éénoudergezinnen zijn significant minder tevreden met hun buurt dan paren met kind(eren). Bewoners van een buiten-centrum-woonmilieu zijn minder tevreden dan bewoners van een centrum-dorps of landelijk woonmilieu. Een hogere WOZ-waarde in de woonomgeving gaat gepaard met meer tevredenheid. Ten slotte brengt het wonen in een prioriteitswijk aanzienlijk minder tevredenheid met zich mee.

4.2 Analyses per etnische groep

Met de modellen in tabel 3 is nagegaan of de effecten van de onafhankelijke variabelen variëren per etnische groep. De significantie van de verschillen tussen de etnische groepen (alleen voor de variabelen die van belang zijn volgens de etnisch-culturele en de sociaal-structurele benadering) is te vinden in bijlage 2. De minste verschillen doen zich voor bij het effect van opleidingsniveau op tevredenheid. De grootste verschillen doen zich voor bij het effect van het percentage Surinamers in de omgeving.

347

In lijn met de redenering van de etnisch-culturele benadering hangt een groter percentage allochtonen vooral onder autochtonen samen met minder tevredenheid; deze zijn dus meer tevreden in 'Nederlandse' wijken (vergelijk Van der Laan Bouma-Doff, 2007; Bolt e.a., 2008). Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat het uitmaakt of de sociale afstand groter is: een groter percentage Marokkanen leidt voor autochtonen tot de minste tevredenheid, gevolgd door het effect van een groot percentage Surinamers en pas daarna door dat van een groot percentage Turken.

Bij Surinamers doet de etnische omgevingssamenstelling er niet significant toe, hoewel het er overeenkomstig de denkwijze van de etnisch-culturele benadering op lijkt dat een klein percentage etnische groepsgenoten en juist een groot percentage etnische groepsgenoten samengaan met minder tevredenheid dan een middelmatig percentage. Bij Turken loopt het effect van de etnische omgevingssamenstelling anders dan men op basis van de etnisch-culturele benadering zou verwachten. Wel verwacht is de – overigens niet significant – mindere tevredenheid bij een groot percentage Turken. Niet een middelmatig percentage Turken, maar een middelmatig percentage Surinamers gaat echter samen met een grotere tevredenheid. Voor de tevredenheid van Marokkanen lijkt de etnische omgevingssamenstelling van minder belang dan voor de andere etnische groepen. Het effect van het percentage overig niet-westerse allochtonen is voor alle etnische groepen ongeveer gelijk, al is het voor Turken en Marokkanen niet significant.

Met betrekking tot de controlevariabelen geldt voor leeftijd, hoe hoger, hoe meer tevredenheid bij autochtonen en Marokkanen. Turken van ten minste 35 jaar zijn tevredener dan Turken tussen de 18 en 35 jaar. Bij Surinamers zijn alleen de 65 plussers significant tevredener dan 18 tot en met 34 jarigen. Autochtonen en Surinamers die deel uitmaken van een éénoudergezin en alleenstaande autochtonen zijn vaker ontevreden dan hun etnische groepsgenoten uit de referentiecategorie 'paar met kind(eren)'. Voor de invloed van woonmilieu geldt dat autochtonen en Marokkanen in een buiten-centrummilieu minder tevreden zijn dan centrum-dorps of landelijk wonende etnische groepsgenoten. In het algemeen zijn bij allochtonen indicaties waar te nemen voor min-

Tabel 3 Ordinale logistische regressieanalyse van tevredenheid met de woonomgeving, modellen uitgesplitst naar etnische groep

348

	Aut.	Surin.	Turken	Marok.
Opleiding (ref. lager onderwijs/lbo/anders)				
Mavo/mulo/vmbo/havo/vwo/mbo	0,07***	-0,02	-0,07	-0,04
Hbo/Universiteit	0,15***	0,16	0,04	-0,33
Huishoudensinkomen (ref. beneden modaal)				
1-2 keer modaal	0,18***	0,40***	0,19	0,09
> 2 keer modaal	0,33***	0,52**	-0,11	0,70**
Geslacht: vrouw	0,02	-0,02	0,20	0,06
Leeftijd (ref. 18-34)				
35-44	0,05	-0,10	0,56***	0,06
45-64	0,17***	0,14	0,41**	0,51**
65+	0,47***	0,97***	0,59*	0,96***
Huishoudenssamenstelling (ref. paar met kind(eren))				
Eenoudergezin	-0,30***	-0,39*	-0,32	-0,23
Paar zonder kind	0,01	-0,09	0,00	-0,24
Eenpersoonshuishouden	-0,05*	-0,04	-0,12	-0,03
Niet-gezinshuishouden	-0,01	0,08	0,07	-0,20
Percentage Surinamers pc-4 (ref. 0-2)				
2-8	-0,13***	0,28	0,60***	0,16
> 8	-0,35***	0,02	0,37	-0,12
Percentage Turken pc-4 (ref. 0-2)				
2-8	-0,15***	-0,07	-0,12	0,03
> 8	-0,27***	-0,32	-0,35	0,29
Percentage Marokkanen pc-4 (ref. 0-2)				
2-8	-0,19***	-0,03	-0,16	0,12
> 8	-0,46***	-0,13	-0,22	-0,01
Percentage overig niet-westerse allochtonen pc-4				
	-0,02***	-0,02*	-0,02	-0,03
Woonmilieu (ref. centrum-dorps of landelijk)				
Groen-stedelijk	0,00	-0,13	0,05	0,09
Buiten-centrum	-0,12***	-0,18	-0,25	-0,60*
Centrum-stedelijk	0,05	-0,23	-0,31	-0,62
Gemiddelde WOZ-waarde pc-4 in €10.000	0,02***	0,01	0,01	0,03
Woont in prioriteitswijk: ja	-0,18***	-0,36*	-0,33*	-0,06
Drempelwaarden				
(Zeer) ontevreden – niet tevreden, niet ontevreden	-2,37	-2,34	-1,65	-1,89
Niet tevreden, niet ontevreden – tevreden	-1,42	-1,46	-1,00	-1,15
Tevreden – zeer tevreden	1,08	1,05	1,60	1,78
N	46.127	1.028	1.009	788
Log pseudo likelihood	-48.781,24	-1.164,98	-1.154,24	-846,68
Wald Chi ² (df=24)	1.653,69	133,44	68,82	78,87
Significantie	0,000	0,000	0,000	0,000
Pseudo R ²	0,031	0,051	0,028	0,038

* = $p < 0,10$

** = $p < 0,05$

*** = $p < 0,01$

Bron: WoonOnderzoek Nederland, 2006 en Buurtkaart, 2006

der tevredenheid bij bewoners van het centrum-stedelijke- en buiten-centrumwoonmilieu ten opzichte van bewoners van het landelijke of centrum-dorpse woonmilieu. De verbanden zijn veelal niet significant, omdat er weinig perifeer wonende allochtonen zijn. Een hogere WOZ-waarde zorgt alleen bij autochtonen voor meer tevredenheid, hoewel dit verband ook in die richting lijkt te wijzen bij Marokkanen. Het wonen in één van de 56 prioriteitswijken leidt bij autochtonen, Surinamers en Turken tot significant minder tevredenheid.

5. Conclusies

In dit artikel hebben we met gegevens van WoON 2006 en de Buurtkaart 2006 geprobeerd een antwoord te vinden op de vraag in hoeverre etniciteit en etnische omgevingsamenstelling samenhangen met tevredenheid met de woonomgeving onder autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen in Nederland. Verder hebben we gezocht naar aanwijzingen die duiden op een betere geschiktheid van de sociaal-structurele, etnische-stratificatie- of de sociaal-culturele benadering om verschillen in tevredenheid te verklaren.

Eerst is vastgesteld dat etniciteit en tevredenheid met elkaar samenhangen. Autochtone Nederlanders zijn het meest tevreden, gevolgd door Surinamers, Marokkanen en Turken. De ordinale logistische regressie-analyse voor alle respondenten liet zien dat deze verschillen in tevredenheid grotendeels verdwijnen wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau, inkomen en een aantal controlevariabelen. Deze bevinding duidt op een waarschijnlijk geringe rol van discriminatie bij etnische verschillen in woontevredenheid, en is meer in overeenstemming met de sociaal-structurele benadering dan met de etnische-stratificatiebenadering. Etnische omgevingsamenstelling speelde wel een rol in de woontevredenheid, ook nadat rekening is gehouden met woonmilieu, gemiddelde woningwaarde en het al dan niet wonen in een prioriteitswijk. Deze bevinding is in overeenstemming met de etnisch-culturele benadering.

Nog wat duidelijker aanwijzingen voor de plausibiliteit van de etnisch-culturele benadering zijn te vinden in de aparte modellen voor autochtonen, Surinamers, Turken en Marokkanen. Autochtone Nederlanders zijn duidelijk minder tevreden met hun woonomgeving als er meer niet-westerse allochtonen wonen. Voor de allochtone etnische groepen is het beeld minder eenduidig. Er zijn aanwijzingen dat voor hen een middelmatig percentage Surinamers samenhangt met meer tevredenheid. In elk geval wordt niet gevonden dat voor allochtonen zou gelden: hoe meer etnische groepsgenoten in de buurt, hoe tevredener men is. Deze bevinding is in overeenstemming met die van Musterd

en De Vos (2006) over verhuisgedrag. Zij vonden dat ontwikkelingen in concentraties van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse Amsterdammers samenhangen met het wegtrekken van autochtonen, en niet met selectieve verhuizingen van allochtonen.

Door zowel individuele etniciteit als de etnische omgevingsamenstelling op te nemen in de analyses, hebben we meer licht geworpen op de plausibiliteit van drie klassieke verklaringen voor etnische verschillen in tevredenheid met de woonomgeving: de verklaringen afkomstig uit de sociaal-structurele, de etnische-stratificatie- en de sociaal-culturele benadering. Natuurlijk kunnen we met onze analyse het pleit tussen de drie benaderingen niet beslechten, maar we hebben wel ondersteuning gevonden voor de hypothesen op basis van de sociaal-structurele en de sociaal-culturele benadering en veel minder voor de hypothesen op basis van de etnische-stratificatiebenadering. Mensen zijn vaker tevreden met hun woonomgeving als ze de hulpbronnen hebben om hun woonvoorkeuren te realiseren. Tegelijk speelt de etnische omgevingsamenstelling een rol in de woontevredenheid. Dat is vooral te zien bij de autochtone meerderheid: die is het meest tevreden in een autochtone wijk.

Een beperking van het onderzoek is dat discriminatie niet kon worden gemeten, zodat we niet met zekerheid onderscheid kunnen maken tussen de etnische-stratificatie- en de sociaal-culturele benadering. Een andere beperking is dat we niet met zekerheid weten waarmee de respondenten nu precies meer of minder tevreden zijn en wat nu echt de rol van etnische omgevingsamenstelling is in die tevredenheid. Het kan zijn dat we niet volledig hebben gecontroleerd voor andere omgevingskenmerken. Overigens heeft het voor de hand liggende alternatief – rechtstreeks vragen naar de tevredenheid met de etnische omgevingsamenstelling – minstens even grote nadelen. Sommige respondenten zullen op zo'n vraag wellicht positief antwoorden, omdat ze sociaal wenselijk willen antwoorden of negatief antwoorden, omdat ze uiting willen geven aan een algemeen ongenoegen met immigratie- en integratiekwesities dat eigenlijk niets te maken heeft met hun tevredenheid met de woonomgeving. Nog een beperking is gelegen in het feit dat het niet echt goed mogelijk is volledig te controleren voor sociaal-economische status. Daarvoor verschillen de verdelingen van de opleidings- en inkomensvariabelen te veel tussen de etnische categorieën.

Hoewel onze slotconclusie gezien de beperkingen van de data niet keihard kan zijn, lijkt het er sterk op dat we het volgende kunnen stellen. Etnische verschillen in tevredenheid met de woonomgeving worden voor een deel verklaard door sociaal-economische verschillen. Daarnaast spelen etnische verschillen in woonvoorkeuren een rol: veel autochtonen hebben een voorkeur voor het wonen in een 'witte' wijk.

Noot

1. Wence Roet is student Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is voortgekomen uit zijn masterscriptie Sociale Geografie, geschreven als student aan de Universiteit van Amsterdam. E-mail: wence.roet@uva-alumni.nl. Clara H. Mulder is hoogleraar Demografie en Ruimte aan de Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies aan diezelfde universiteit.

351

Literatuur

- Aalbers, M.B. (2005). Place-based social exclusion: Redlining in the Netherlands. *Area* 37(1), 100-109.
- Aalbers, M.B. (2007). Place-based and race-based exclusion from mortgage loans: Evidence from three cities in the Netherlands. *Journal of Urban Affairs* 29(1), 1-29.
- Adams, R.E. (1992). Is happiness a home in the suburbs? The influence of urban versus suburban neighborhoods on psychological health. *Journal of Community Psychology* 20(4), 353-372.
- Allen, H.M., P.M. Bentler & B.A. Gutek (1985). Probing theories of individual well-being: A comparison of quality-of-life models assessing neighborhood satisfaction. *Basic and Applied Social Psychology* 6(3), 181-203.
- Amerigo, M. & J.I. Aragonés (1997). A theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction. *Journal of Environmental Psychology* 17, 47-57.
- Basolo, V. & D. Strong (2002). Understanding the neighborhood: From residents' perceptions and needs to action. *Housing Policy Debate* 13(1), 83-105.
- Bolt, G., R. van Kempen & M. van Ham (2008). Minority ethnic groups in the Dutch housing market: Spatial segregation, relocation dynamics and housing policy. *Urban Studies* 45(7), 1359-1384.
- Burgers, J. & S. Musterd (2002). Understanding urban inequality: A model based on existing theories and an empirical illustration. *International Journal of Urban and Regional Research* 26(2), 403-413.
- Burgers, J. & H. van der Lugt (2005). 'Zwarte vlucht'. De suburbanisatie van Surinamers uit Rotterdam. *Sociologie* 1, 126-142.
- CBS (2006). Buurtkaart met cijfers 2006; Gebruik gegeneraliseerde geometrie Wijk- en Buurtkaart 2006. Beschikbaar op: <<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/79BFE8EC-3328-463E-AED6-EB867CBC9307/0/2006b68pub.pdf>> [Laatst geraadpleegd 04-01-'09].
- Chapman, D.W. & J.R. Lombard (2006). Determinants of neighborhood satisfaction in fee-based gated and non-gated communities. *Urban Affairs* 41, 769-799.
- Clark, W.A.V. (1991). Residential preferences and neighborhood racial segregation: A test of the Schelling segregation model. *Demography* 28(1), 1-19.

- Davis, E.E. & M. Fine-Davis (1981). Predictors of satisfaction with housing and neighbourhood: A nationwide study in the republic of Ireland. *Social Indicators Research* 9(4), 477-494.
- Dekker, K. & G. Bolt (2005). Social cohesion in post-war estates in the Netherlands: Differences between socioeconomic and ethnic groups. *Urban Studies* 42(12), 2447-2470.
- Fernandez, R.M. & J.C. Kulik (1981). A multilevel model of life satisfaction: Effects of individual characteristics and neighborhood composition. *American Sociological Review* 46(6), 840-850.
- Fleury-Bahi, G., M-L. Félonneau & D. Marchand (2008). Processes of place identification and residential satisfaction. *Environment and Behavior* 40, 669-682.
- Forrest, R. (2004). Who cares about neighbourhoods? *International Social Science Journal* 59(191), 129-141.
- Galster, G.C. & G.W. Hesser (1981). Residential satisfaction: Compositional and contextual correlates. *Environment and Behavior* 13(6), 735-758.
- Galster, G. (1987). Identifying the correlates of dwelling satisfaction: An empirical critique. *Environment and Behavior* 19(5), 539-568.
- Groot, C. de (2004). *Zwarte Vlucht. De (sub)urbane locatiekeuze van klassieke allochtonen in Amsterdam*. Den Haag: Ministerie VROM.
- Heyning, J. & W. te Molder (1987). *Migranten op de keuzemarkt: een onderzoek naar de ervaringen van Turken en Marokkanen bij het zoeken van een woning in Amsterdam*. Amsterdam: Stedelijk Overleg Stuurgroep tegen de Woningnood.
- John, C.St. & F. Clark (1984). Racial differences in dimensions of neighborhood satisfaction. *Social Indicators Research* 15(1), 43-60.
- Ham, M. van & P. Feijten (2008). Who wants to leave the neighbourhood? The effect of being different from the neighbourhood population on wishes to move. *Environment and Planning A* 40, 1151-1170.
- Hooft van Huijsduijnen, J., R.-J. Van Til, E. Verhoog, K. Gopal, B. Ferment & J. van Galen (2007). *WoonOnderzoek Nederland 2006 onderzoeksdocumentatie module woningmarkt*. Delft: ABF Research.
- Huber, P.J. (1967). The behavior of maximum likelihood estimates under nonstandard conditions. In L. Lecam & J. Neyman (eds.), *Proceedings of the fifth Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability* (pp. 221-233). Berkeley, CA: University of California Press.
- KEI (2010). Kennisbank. Dossier 56-wijkenaanpak. Beschikbaar op: <http://www.kei-centrum.nl/view.cfm?page_id=1888> [Laatst geraadpleegd 04-01-'09].
- Laan Bouma-Doff, W. van der (2007). Involuntary isolation: Ethnic preferences and residential segregation. *Journal of Urban Affairs* 29(3), 289-309.
- Lu, M. (1999). Determinants of residential satisfaction: Ordered logit vs. regression models. *Growth and Change* 30, 264-287.

- Musterd, S. & W. Ostendorf (2003). Understanding segregation in the metropolitan area of Amsterdam. In S. Musterd & W. Salet (eds.), *Amsterdam Human Capital* (pp. 181-199). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Musterd, S., & S. de Vos (2006). Woondynamiek in concentratiewijken. In C.H. Mulder & F.M. Pinkster (eds.), *Onderscheid in wonen: Het sociale van binnen en buiten* (pp. 123-138). Amsterdam: Amsterdam University Press (boeknummer 2005 van Mens & Maatschappij).
- Ours, J.C. van & J. Veenman (1999). *The Netherlands: Old emigrants – young immigrant country*. Institute for the Study of Labor (IZA) discussion paper no. 80, December 1999.
- Parkes, A., A. Kearns & R. Atkinson (2002). What makes people dissatisfied with their neighbourhoods? *Urban Studies* 39(13), 2413-2438.
- Permentier, M. & G. Bolt (2006). *Woonwensen van allochtonen*. Utrecht: NETHUR/DGW.
- Schaake, K., J. Burgers & C.H. Mulder (2010). Ethnicity at the individual and neighborhood level as an explanation for moving out of the neighborhood. *Population Research and Policy Review* 29(4), 593-608.
- Vera-Toscano, E. & V. Ateca-Amestoy (2008). The relevance of social interactions on housing satisfaction. *Social Indicators Research* 86, 257-274.
- Wilterdink, N. (2003). Stratificatie. In N. Wilterdink & B. van Heerikhuisen (red.), *Samenlevingen: een verkenning van het terrein van de sociologie*. 5de editie (pp. 173-207). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Zwaard, J. van der (2005). De Nederlanders achterna? Twijfels van allochtone sociale stijgers over verhuizen naar 'een betere buurt'. *Sociologie* 1(4), 463-475.

Bijlage I Beschrijving van de gebruikte variabelen (N = 48.952)

354

	Percentage	Gemiddelde	Standaard- deviatie
Afhankelijke variabele			
Tevredenheid met woonomgeving: zeer tevreden	35,0		
Tevreden	50,1		
Niet tevreden/niet ontevreden	8,2		
Ontevreden of zeer ontevreden	6,7		
Onafhankelijke variabelen: individuele kenmerken			
Etniciteit: Nederlands	94,2		
Surinaams	2,1		
Turks	2,1		
Marokkaans	1,6		
Opleidingsniveau: lager onderwijs/lbo/anders	30,8		
Mavo/mulo/vmbo/havo/vwo/mbo	43,7		
Hbo/universiteit	25,5		
Huishoudensinkomen: beneden modaal	38,9		
1–2 keer modaal	37,2		
> 2 keer modaal	23,9		
Geslacht: vrouw	54,6		
Leeftijd: 18–34	18,5		
35–44	20,0		
45–64	36,5		
65+	25,0		
Huishoudenssamenstelling: paar met kind(eren)	30,0		
Eenoudergezin	5,3		
Paar zonder kind	32,7		
Eenpersoonshuishouden	30,5		
Niet-gezinshuishouden	1,4		
Onafhankelijke variabelen: omgevingskenmerken			
Percentage Surinamers pc-4: 0–2	72,7		
2–8	21,9		
> 8	5,4		
Percentage Turken pc-4: 0–2	64,8		
2–8	25,5		
> 8	9,7		
Percentage Marokkanen pc-4: 0–2	72,2		
2–8	22,2		
> 8	5,6		
Percentage overig niet-westerse allochtonen pc-4		4,47	4,32
Woonmilieu: centrum-dorps of landelijk	40,5		
Groen-stedelijk	12,2		
Buiten-centrum	40,3		
Centrum-stedelijk	6,9		
Gemiddelde WOZ-waarde postcodegebied in €10.000		20,064	7,491
Woont in een prioriteitswijk	11,1		

Bron: WoonOnderzoek Nederland, 2006 en Buurtkaart, 2006

Bijlage 2 Etnische coëfficiëntverschillen van vijf variabelen uit de sociaal-structurele en etnisch-culturele benadering

355

	Sur-Aut ^a	Tur-Aut ^a	Mar-Aut ^a	Tur-Sur ^a	Mar-Sur ^a	Mar-Tur ^a
Opleidingsniveau (ref. lager onderw./lbo/anders)						
Mavo/mulo/vmbo/havo/vwo/mbo	-0,10**	-0,14**	-0,11**	-0,04**	-0,01	0,03
Hbo/universiteit	0,02	-0,11**	-0,47**	-0,12**	-0,49**	-0,36**
Huishoudensinkomen (ref. beneden modaal)						
1–2 keer modaal	0,21**	0,01	-0,09**	-0,20**	-0,31**	-0,10**
> 2 keer modaal	0,19**	-0,44**	0,37**	-0,63**	0,18**	0,81**
Percentage Surinamers pc-4 (ref. 0–2)						
2–8	0,40***	0,72***	0,29**	0,32**	-0,11*	-0,43**
> 8	0,36**	0,72***	0,22**	0,36**	-0,14*	-0,50**
Percentage Turken pc-4 (ref. 0–2)						
2–8	0,08**	0,03	0,18**	-0,05	0,10*	0,15**
> 8	-0,05*	-0,08*	0,56***	-0,03	0,61**	0,64**
Percentage Marokkanen pc-4 (ref. 0–2)						
2–8	0,16**	0,03	0,31**	-0,13**	0,15**	0,28**
> 8	0,33**	0,24**	0,45**	-0,09*	0,12*	0,21**

* = $p < 0,1$ ** = $p < 0,05$ *** = $p < 0,01$

^a De etnische coëfficiëntverschillen zijn berekend met behulp van de onafgeronde coëfficiënten en standaardfouten.

Bron: WoonOnderzoek Nederland, 2006 en Buurtkaart, 2006